

Lemorzsolódás helyett pályamódosítási lehetőség egy műszaki szakközépiskolában

Messze vezetne annak a ténynek az elemzése, hogy a középfokú képzésben minden iskolátipusban, sőt minden iskolában miért alakul ki a tanulóknak egy lemaradókból álló rétege. Ez a réteg akkor is kialakul, ha egyébként az ismeretanyag pedagógiaileg átgondolt és korszerű. Ez a körülmény minden iskola-típusban nagyon sok gondnak és problémának a forrása.

Megítélésünk szerint ez elsősorban azzal függ össze, hogy a mai középfokú iskolarendszer szinte semmiféle lehetőséget nem ad a képességek és a törekvések szerinti differenciálódásra. Uniformizáltságával azt feltételezi, hogy a középiskolai tanulók egyforma ütemben fejleszthetők. Természetesen ez nem így van. Az történik, hogy a jó képességű tanulók fejlődése elkerülhetetlenül lassul, másrésztől kialakul azoknak a tanulóknak a rétege, akik nem felelnek meg a követelményeknek. A tanulók részéről erőlködés, bukdácsolás, sikerélmény hiánya, deviancia, lemaradás, kimaradás, a tanárok részéről pedig aránytalan időráfordítás tapasztalható. A tanuló gyenge képessége vagy a motiváltság hiánya nagy visszahúzó erő. Ezek jelenléte nem segíti egy inspiráló, jó szellemű közösség kialakulását sem. Ugyanakkor egy tizenegynehány éves gyerek azzal is tisztába jön, hogy az előtte álló ismeretanyag meghaladja a képességeit, ezért nem pazarolja erejét a hiábavaló tanulásra.

Ennek az ellentmondásnak a feloldásával az oktatáspolitikai irányítás eddig nem foglalkozott, azonban mind gyakrabban megfogalmazódik ez a probléma az egyes kísérletező iskolák célkitűzései között. Az elképzelt megoldás sokféle lehet, de a gyakorlatban még ezekkel nem találkozunk.

Az iskolánkban folyó modellkísérlet keretei között foglalkozunk ezzel a kérdéssel is, és a gyakorlati megoldás tekintetében már három éves tapasztalattal rendelkezünk.

Iskolánk műszaki szakközépiskola, a képzést lineárisan felépített tanterv szerint végezzük az elektronikai és irányítástechnikai műszerész szakmában.

Tanulóinknak a negyedik év végén érettségi bizonyítványt és szakmunkás-bizonyítványt adunk, az ötödik év végén pedig technikus oklevelet elektronikai és automatizálási szakon.

Az ötéves képzésbe két helyen szelekciós pontot építettünk be. Az egyiket a második év végén, a másikat a negyedik év végén. A második év végén lévő szelekció célja kifejezetten az, hogy a lemaradókat kiszűrjük, és számukra olyan megoldást találjunk, amelyik megfelel képességüknek vagy motiváltsá-

guknak. Ez a lehetőség a mi esetünkben azt jelenti, hogy a második év befejezése után a tanuló egy év alatt a „telefon- és hálózatszerelő” szakmában szakmunkásbizonyítványt szerez. Ez számára nagy könnyítést jelent, mert elmarad az érettségire való felkészülésből adódó lényegesen magasabb szintű elméleti-gényesség. Az új követelményszint a tanuló számára elérhetővé, teljesíthetővé válik. Ez alapvetően fontosnak bizonyult. Tapasztalataink szerint teljesen megváltoztatta a tanulóknak a tanuláshoz, az iskolához és a környezetükhöz való viszonyát.

Az erre a képzési formára irányított tanulók emberi magatartása, tanulmányi eredménye, személyiségjegyei jó irányba változtak. Az új helyzetben és közösségben igen rövid idő alatt megszűnik érzékenységük, megszűnik a kitaszítottság érzése. Ezekben az osztályokban, ill. csoportokban a hiányzás, a lógás szinte ismeretlen fogalom. Az órákra felkészülnek, és ott a képességeiknek megfelelően szerepelnek. Sokkal szebben és gördülékenyebben tudják megfogalmazni mondanivalójukat, mint ehhez a hagyományos szakmunkásképzésben hozzászoktunk.

Az egyéves szakmunkásképzésre történő leágazás minden várakozást felülmúló eredményességét még nem elemeztük kellő mélységben és részletességgel. Úgy gondoljuk, hogy erre feltétlenül szükség lesz, mert a magyarázatot jelenleg csak részben tudjuk megadni. Néhány olyan jelenséget azonban megemlítsünk, aminek köze lehet az előbb felsorolt eredményekhez.

A tapasztalatokat két befejezett és egy jelenleg is működő csoport eredményei szolgáltatták. Ezeknek a csoportoknak a létszáma 10 és 15 fő között mozog.

A jó eredmények egyik nyilvánvaló oka lehet, hogy az oktatás ilyen kis csoportokban történik. A másik, hogy az egyéves leágazást nem más iskolában végzik, hanem ott, ahol tanulmányaikat elkezdték. Ez akkor is igaz, ha figyelembe vesszük, hogy a hét négy napján gyakorlati oktatáson vesznek részt a posta egyik üzemében.

Különösen meglepő számunkra ez a sokoldalúan bizonyítható eredményesség, ha azt is figyelembe vesszük, hogy nem minden tanuló ment saját elhatározásából erre az egyéves leágazásra. Sőt ehhez hozzátehetjük, hogy a szülői támogatás vagy egyetértés sem volt minden esetben biztosítva. Talán ezzel magyarázható az a nagyfokú elégedettség is, amit a szülők és a tanulók részéről általában tapasztalunk az eredmények láttán. Ezek a tanulók végül is kiegyensúlyozott, a helyzetükkel lényegében elégedett, környezetükkel harmonikusan együttműködő emberekként szereznek szakmai képesítést. Az elhelyezkedésük biztos, mert a Magyar Posta kivétel nélkül mindegyik tanulót alkalmazza a sikeres szakmunkásvizsga után.

Elvértve tapasztalható olyan jelenség is, hogy egy-egy tanuló nehezen viseli el a megszokott környezetből való kilépést, és nehezen szokik hozzá a gondolathoz, hogy ebben az iskolatípusban nem szerez érettségi bizonyítványt. Szembetűnő és elgondolkodtató a tanulók és szülők nagy részének a reagálása a szelekcióval szemben. Sokszor meg is fogalmazzák, hogy a magyar iskola-rendszerben ismeretlen, sokak által pejoratív értelmezésben interpretált eljárást nem tartják kedvezőnek.

A tanárok számára is szokatlan és nem mindig szívesen vállalt kötelezettség annak az eldöntése, hogy melyik tanulót nem tartják alkalmasnak a szak-középiskolai továbbhaladásra. A pedagógusok nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy olyan lényeges kérdésekben kell véleményt mondani, sőt dönteni, amely egy-egy ember életútját rövidebb vagy hosszabb távon módosíthatja, meghatározhatja. Ez különösen azért van így, mert a tanulók személy szerinti kiválasztása nem valamilyen egzakt számszerűség alapján történik. Természetesen a legnagyobb szerepe mégis az osztályzatban is mérhető eredményességnek van. De a döntő szót az osztályban tanító tanárok szavazata alapján mondjuk ki. Ez már többet jelent, mint a számokban mért tanulmányi eredmény. Benne van a tanuló személyisége, közösségben elfoglalt helyzete, családi körülményei és még sok olyan dolog, amit a tanulmányi eredmény nem tükrözhet. Az ezekben való eligazodás, döntés valóban nem könnyű, és nagy felelősséggel jár. Mégis inkább ezt választjuk, mert úgy érezzük, hogy a tanulók iránt érzett felelősség kötelez bennünket arra, hogy a lehető legszélesebb körben vizsgáljunk mindent, ami ebben a dologban számíthat.

Külön figyelmet érdemel a szelekció megelőző, különösen a második évfolyamon megmutatkozó motivációs hatás. Tapasztalataink egyértelműen azt bizonyítják, hogy egy-két kivételtől eltekintve, a tanulók nagyon is figyelembe veszik, hogy veszélybe kerülhet az érettségiig való eljutásuk. Akinek képességeiből telik és komoly célja az érettségi, mindent megtesz annak érdekében, hogy ez sikerüljön. Ennek az igyekezetnek a hatása, úgy látjuk, megmutatkozik az osztályok tanulmányi munkájában, még pontosabban: eredményességükben is. Amikor a leágazás bevezetése mellett döntöttünk, nem titkolt, hanem nagyon is bevallott szándékunk volt ennek a motivációs hatásnak a számbavétele. Úgy látszik, ilyen irányú elvárásaink teljesülnek.

Ugyanilyen előre megtervezett hatást vártunk a harmadik és negyedik évfolyamra került osztályokban attól a tényről, hogy kikerültek azok a tanulók az osztályközösségből, akik szándékuktól függetlenül objektíve visszahúzó erőt jelentettek mind a tanulmányi munka, mind a közösségi élet szempontjából. Ebben a tekintetben a tapasztalatok szinte teljesen egyértelműek. Az osztályfőnök személyétől ugyan függően, de érezhető javulás állt be az osztályközösség munkájában. Ennek olyan egyszerű okai vannak, mint pl. az, hogy az

osztályban tanító tanárok energiájuk nagyobb részét tudják az osztály egészére fordítani, mert a lemaradókkal nem kell aránytalanul sok időt eltölteni. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a lemaradó tanulók a közösség kialakításában sem voltak példamutatóak. Ezért kiválásuk hozzásegítette az osztályt ahhoz, hogy a közös cél érdekében együtt munkálkodjanak.

Ezt az eredményt, a leágazásnak ezt a hatását mi legalább olyan fontosnak tartjuk, mint az egyéves szakmai képzésre irányított tanulók helyzetének rendezését. Ha figyelembe vesszük, hogy a középfokú iskolarendszerben jelenleg is meglévő nyitottság és egymásra építettség lehetővé teszi számukra a továbbhaladást, akkor nyugodtan állíthatjuk, hogy ezek a tanulók nem vesztek semmit, csak azt az időt, melyet a nagyobb kerülővel megtett út igényel a tanulmányi idő elnyújtásával. Ugyanis minden lehetőségük megvan arra, hogy a szakmunkásbizonyítvány megszerzése után érettségi bizonyítványt szerezzenek. Ezt követően felsőfokú tanulmányokra is jelentkezhetnek. A nyereség tehát egyértelmű, csak meg kell küzdeni a tanulónak, a szülőnek és az iskolának is önmagával és a társadalomban meglévő előítéletekkel. De az igazi nyertes az a tanuló, aki tanulmányait sikeresen befejezve, egy biztos egzisztenciát adó szakmai végzettség birtokában értelmes és remélhetőleg eredményes életpálya előtt áll.

Végezetül a fentiek kiegészítésére néhány számadatot ismertetek:

1986/87-es tanév

A nevelőtestület 15 tanuló leágazását látta indokoltnak.

Ezek közül 3 tanuló nem vállalta a leágazást, más iskolába távozott, 4 tanuló a javítóvizsgán is megbukott, tehát osztályt ismételt.

Így a szakmunkásosztályba 9 tanuló iratkozott be (az évfolyam tanuló-létszámának 5,1 %-a.).

Az egy év során nem maradt ki senki, minden tanuló sikeres szakmunkásvizsgát tett.

A második szakközépiskolai év végén ezeknek a tanulóknak az átlagosztályzata 2,4 volt.

A szakmunkásvizsgán elért átlagosztályzat 3,1.

1987/88-as tanév

A nevelőtestület 14 tanuló leágazását látta indokoltnak.

Ezek közül 4 tanuló a javítóvizsgán is megbukott, tehát osztályt ismételt.

Így a szakmunkásosztályba 10 tanuló iratkozott be (az évfolyam tanuló-létszámának 5,6 %-a.).

Az egy év során nem maradt ki senki.

A szakmunkásvizsgán 2 tanuló megbukott.

A második szakközépiskolai év végén ezeknek a tanulóknak az átlagosztályzata 2,5 volt, a szakmunkásvizsgán elért átlagosztályzat 3,3.

1988/89-es tanév

A nevelőtestület 21 tanuló leágazását látta indokoltnak.

Ezek közül öt tanuló nem vállalta a leágazást, más iskolába távozott, egy tanuló pedig a javítóvizsgán is megbukott, tehát osztályt ismételt.

Így a szakmunkásosztályba 15 tanuló iratkozott be (az évfolyam tanuló-létszámának 8,8 %-a.).

A második szakközépiskolai év végén ezeknek a tanulóknak az átlagosztályzata 2,5 volt.

Ennél az évfolyamnál természetesen a tanévvégi adatok még nem állnak rendelkezésre.